

Sobre «ésser» i «estar»

JAUME VALLCORBA I ROCOSA

Quan, fa quaranta anys, vaig decidir investigar els usos antics, genuïns, dels verbs ésser i estar, llegint textos vaig arribar a detectar que determinats elements del context apareixien normalment dins les frases construïdes amb ésser i uns altres mots figuraven habitualment dins les frases en què hi havia el verb *estar*. Eren dades objectives que es repetien sistemàticament. Hi havia alguns casos en què *estar* no complia aquesta correspondència. Eren vacil·lacions? Eren excepcions? Finalment vaig aclarir que no eren vacil·lacions ni excepcions; simplement, ho incomplia el verb *estar* quan tenia uns altres significats determinats que també es repetien. Determinades les causes d'aquelles inicialment suposades vacil·lacions, vaig constatar que els usos de *ésser* i *estar* tenien una absoluta regularitat d'ús, un ús normalitzat; pertanyien a una sistematització establerta i consolidada.

Permeteu-me que digui que s'atenyia per primera vegada un ampli i sistemàtic coneixement dels usos dels verbs *ésser* i *estar* en català antic. Més tard he comprovat que encara es conservaven cinc segles després en alguns escriptors modernistes.

Tal investigació, doncs, va dur-me a descobrir que l'element lingüístic més sovintejat acompanyant *estar* era que el circumstancial de temps de l'oració contenia un quantificador («*tot* aquell dia», per exemple); també es feia servir *estar* quan s'expressava l'estada del subjecte en una situació que acabava amb un *fins* («van estar a la presó *fins* que en van ser fora»).

Aquesta constatació ens informava que, en català, el verb *estar* és un verb duratiu (ho diu la *quantitat* del circumstancial de temps) i, alhora, que expressa una durada no pas eterna sinó limitada (ho confirma *fins*).

És clar que hi havia *estar* també en oracions sense cap circumstancial de temps ni cap *fins*. Però comprovàvem aleshores que, en aquell text, hi venia també el valor de durada limitada de *estar*.

No cal dir que, *estar*, el trobarem també en unes circumstàncies diferents de les ara dites, però en analitzar aquests altres casos comprovàvem que *estar* hi tenia uns altres significats.

L'altre verb, el verb *ésser* el trobarem quan en el context hi havia alguna paraula o alguna locució que significava *moment*, com poden ser, per exemple, aquestes: *encara, quan, des de, des que, llavors, aleshores, ara*; també trobem *ésser* en les oracions encapçalades per *ja, on* o en referir-nos al moment en què acaba una estada limitada per *fins* (« *fins* que en van ser fora»), i encara oracions amb *després que, així que, al cap de*, etc. També hi correspon *ésser* quan aquest infinitiu precedit de *en* o *al* forma part d'una determinació circumstancial amb el valor de gerundi («*en ser* a casa...»). Finalment hi ha *ésser* quan dins l'oració hi ha un circumstancial de temps sense cap quantificador («*Aquell dia* vam ser a Reus», «*Demà* serem a Ripoll»).

En «Li feren comprendre que no podien *estar* allí ni una mica d'estona, perquè es feia fosc» el circumstancial de temps és *una mica d'estona* amb el quantificador *una mica*.

En «Havia dit una mentida a casa, per poder *ser* fora aquell diumenge.» hi ha el circumstancial de temps *aquell diumenge* sense cap quantificador.

Si arribem a una oficina i preguntem: «Que hi *està* en Joan?», ens poden haver de respondre: «Sí que hi *està*, però ara no hi *és*», que significa que 'sí que treballa en aquesta oficina, però ara no s'hi troba perquè ha sortit'.

Tota la informació anterior, sobretot viscuda en la lectura de textos genuïns, ens feia saber que els catalans han emprat *ésser* quan simplement expressaven la presència, l'existència, sense prestar gens d'atenció en si el fet descrit durava o no. No ens n'interessa la durada, ens n'interessa la visió momentània.

La utilitat important de conèixer els elements del context que acompanyen *ésser*, i d'aquells altres que comporten l'ús de *estar*, és que aprenent-los de cor

ens han de permetre de recuperar el bon ús d'aquests dos verbs. Ara ja sabem que, per exemple, després de *encara* hi correspon *ésser* i no pas *estar*. És «*encara som* a mig camí» i no pas el castellanisme «*encara estem* a mig camí». I així en tots els casos exposats. Ja sabem que la pressió social del castellà ens en va desbaratant, en la parla popular, el bon ús, des de fa poc més de cent anys. Abans el poble l'havia conservat bé durant més de cinc-cents anys.

I, abans d'acabar, deixeu-nos dir, com ja hem anunciat, que podem trobar el verb *estar* en oracions diferents de les anteriors.

El verb *estar* en el significat de *viure* o *residir* en un lloc, o quan es refereix al lloc de la feina, pot anar en una oració on tant pot dur algun dels elements que hem assenyalat com a propis de *estar* com els que hem dit que acompanyaven *ésser*. Vegem-ho:

«Ja *som* a Sants», significa que hem arribat a Sants. Diferentment, «Ja *estem* a Sants», vol dir que ja hem passat a residir a Sants.

Hem de dir, encara, que el català antic (i en algunes comarques encara ahir) emprava *estar*, amb qualsevol context, en tres casos més. Una cosa *està* en un lloc d'una manera quan hom la hi ha situada voluntàriament amb una finalitat, o també quan es manté alçada davant nostre o quan és a dalt de tot d'una cosa alta. Però són usos arcaics, quasi desapareguts.

Cal afegir-hi també tres accepcions més de *estar* seguit de preposició:

— *Estar-se de* significa 'abstenir-se de': «No t'estiguis de dir-m'ho».

— *Estar per*, equival al verb 'atendre' o a 'prestar atenció'. «Estigues per la feina i no et distreguis». «En aquesta botiga hi ha algú que pugui *estar per* mi?» (Cal advertir que no és genuí del català fer servir *estar per* expressant que 'falta poc per', i així «El tren *està per* arribar», entenc que és un castellanisme contemporani.)

— *Estar en*, que vol dir 'contenir-se en', 'consistir en': «Tot *està en* això». ←